

AZ ERDÉSZETI ÁLLAMI FAJTAMINÓSÍTÉS KÖVETELMÉNYRENDSZERÉNEK KORSZERŰSÍTÉSE

DR. DANSZKY ISTVÁN

A világ fejlett országaiban kultúrnövényt (cultivárt, fajtát) csak *állami ellenőrzést követő elismerés* után lehet termesztésbe vonni.

Az elismerés — országonként változóan — jelentheti:

- a fajta hivatalos listára vételét az alapvető fajtakritériumok (homogenitás, stabilitás, reprodukálhatóság) megléte és legalább egy bélyegben valamennyi más, ismert fajtától való megkülönböztethetőség alapján,
- az előbbieken felül a fajta termesztési értékének összehasonlító fajtakísérletekkel való vizsgálatát, előnye(i), igénye(i) meghatározását, a fajta-használat számára jelentős tulajdonságok összevont értékelését, az alapfaj más fajtáinak összességében helyének, szükségességének mérlegelését.

A kizárólag az első szempontcsoport alapján való fajtaelismerés inkább a fajtatulajdonos jogi-elsőbbségi érdekeit helyezi előtérbe, a két szempontcsoportot komplexen értékelő rendszer a fajtahasználó gyakorlat érdekvédelmére helyezi a hangsúlyt. A magyar *állami fajtaminósítás* ez utóbbi, összetettebb fajtaelismerési módszert alkalmazza.

Az erdészeti fajtaminósítás más mezőgazdasági ágazatokkal azonos intézményrendszer keretében (NÖMI és területi egységei), illetve jogi szabályozás és eljárásrend mellett valósul meg. A fajtaminósítás az állami fafaj/fajtapolitika eszköze. A termesztendő fajták számának, jellegének befolyásolásával, hosszú távú erdőgazdasági érdekeket képvisel, a jövő érdekeit védi. A NÖMI 1986—1987. évben az alkalmazott fajtaminósítási követelményrendszerre korszerűsítését tűzte ki célul a szántóföldi, kertészeti és erdészeti ágazat területén. A korszerűsítés célja a biztonságosabb, megalapozott fajtaminósítási döntések elősegítése. Az erdészet terén 1971, a nemesnyár-alapváltászték minősítése óta, a fajtahasználó több fontos fafaj termesztésében gyakorlattá vált. A fajta-bejelentések és -minősítések a táblázat szerint alakultak.

Bejelentések és minősítés

F a f a j	Összes	Visszavont/ utasított	Elfogadott, vizsgálat alatt álló	1986. évi még el nem fogadott	AM-fajták
Nyár	21	2	5	3	11
Fűz	10	3	2	—	5
Akác	15	2	3	—	10
Szil	1	—	—	—	1
EF	6	—	3	1	2
FF	2	—	1	—	1
VF	3	—	2	—	1
LF	1	—	—	—	1
Egyéb	5	5	—	—	—
ÖSSZESEN:	64	12	16	4	32

Megállapítható, hogy a bejelentett-visszautasított, illetve államilag minősített (AM) fajták aránya más ágazatokhoz képest lényegesen kedvezőbb. Az erdészethez legközelebb álló fás kultúrák fajtáinál szokásos, eljárásrend szerint rögzített 8–13 éves átfutáshoz viszonyítva jelenleg a legrégebbi erdészeti bejelentés 7 éves (1979. évi). Több fajta az alapfajtaválaszték kialakítása és a nemesítési eredmények gyakorlati bevezetése érdekében gyorsított eljárással lett minősítve. A nemesítési tevékenységgel érintett fő fajok fajtaválasztéka, fajtaellátottsága jó, vagy legalább elfogadható.

A bejelentett, elfogadott és vizsgálat alatt álló fajtajelöltek minősítését hátráltató tényezők a következők szerint foglalhatók össze:

- A fajtaminősítési eljárás lefolytatásához, a fajták termesztési értékének megállapításához és a szakbizottsági előterjesztés elkészítéséhez a bejelentő nem ad elegendő és egyértelműen bizonyított adatokat.
- A kísérletek összehasonlítása az alkalmazott módszertan sokfélesége miatt körülményes. Az egyébként statisztikailag értékelésre alkalmas kísérletekből csak ritkán áll rendelkezésre százalékos összehasonlításnál magasabb szintű adat. Az egyes fajtakat a kísérlet egészéből kiragadva értékelik, figyelmen kívül hagyva a kísérlet többi fajtáját. Kevés a lefedett termőhely, a fajtakísérletek eloszlása nem követi az adott faj számára legjelentősebb termőhelytípus-csoportok országos elhelyezkedését. Nyár, fűz, akác klónfajtáknál a fajtaminőség sok esetben ismeretlen.

A korszerűsítés főbb szempontjai:

1. A kísérletek egységes, egyeztetett módszertan szerinti létesítése, különös tekintettel
 - a statisztikai értékelés előfeltételeinek (ismétlések, megfelelő egyedszám, véletlen elrendezés) biztosítására,
 - standard fajta alkalmazására,
 - a kísérlet céljának, a vizsgált növényanyag jellegének (klónvizsgálat-utódvizsgálat) fokozottabb figyelembevételére,
 - az egymásra épülő kísérleti fokozatok (tájékoztató, fajtaösszehasonlító, üzemi-termesztéstechnológiai) következetesebb érvényesítésére,
 - a megfelelő kísérleti elrendezés megválasztására,
 - a kísérletek terepen való elhelyezésének irányelvei figyelembevételére,
 - egységes talaj-előkészítési, erdősítési módszer és kifogástalan szaporítóanyag alkalmazására.
2. A fajtakísérleteket a fajta igénye szerinti, főbb termőhelytípus-csoportokon egyenletesen kell elhelyezni, s ennek alapján konkrét termőhelyi ajánlásokat adni.
3. A kísérleti adatokat rendszeresen fel kell venni és statisztikailag ki kell értékelni.
4. Nyár, fűz, akác klónfajták faanyagának minőségét meg kell vizsgálni
5. Veszélyes kórokozókcal és károsítókkal, termőhelyi szélsőségekkel szembeni tolerancia, illetve fogékonyság tisztázása.

A korszerűsítés következtében az újabb fajták termesztésbe vonásától kelő biztonsággal elvárható legyen az erdők élőfakészletének, fajtaminőségének, környezetre gyakorolt hatásának megőrzése és/vagy javítása. Alkalmazásuk legyen — legalább hosszú távon — gazdaságos, növelje az erdővagyron értékét.

A NÖMI a fajtafelhasználó gyakorlat és a nemesítők érdekeit egyaránt szem előtt tartva, korrekt, megbízható és megalapozott fajtaminősítési döntés-előkészítésre törekedett és a jövőben is ezt tartja feladatának.